

Viss ir labi līdz brīdim, kad tev palūdz uztaisīt kafiju.

1.7.

Eduarda Smiļģa Teātra muzejs. Pirmdienas vakars, kad Āgenskalns ir satumsis. Valda nedēļas iesākumam muzejā raksturīgais klusums.

Ienākot pa vārtiem, ceļu pretī Smiļģa mājai uzsāk trīs jaunie mākslinieki – Katrīna, Madara un Andris. Viņi ir jaunie scenogrāfi – trīs no četriem apvienības 4K dalībniekiem, kas Smiļģa mājas bēniņos iekārto savu izstādi.

Ienākot tumšajās telpās, visus pārņem sajūta, ka *viņi* neatrodas šeit vieni. Vai tas būtu Smiļģa gars, kas viņus pieskata?

Pamanot, ka pirmā stāva ekspozīciju zālē deg blāva gaisma, latviešu teātra vēstures pavadībā visi dodas tai cauri un ir gatavi ar Elizabeti apspriest iemeslu, kādēļ šeit atrodas.

Tālākā saruna ir transkripts, kam precīzi izdevies notvert audiālos un vizuālos efektus.

Elizabete: Kāda tad ir tā sievietes loma, par ko jūs savā izstādē runājat?

Andris: Otrā plāna loma. Sieviete pašlaik noteikti ir sava loma teātrī uz skatuves kā aktrisei, bet tajās lomās, kurās ir izrādes veidotāji – tur sievietēm ir otrs plāns, viņas reti tiek pie priekšplāna.

Reizēm jau tiek, bet to savukārt nenovērtē. Runājot, piemēram, par *Spēlmaņu Nakts* balvām pēdējo divdesmit gadu nogrieznī – cik balvas kategorijās “Mūža ieguldījums”, “Gada režisors”, “Gada scenogrāfs” proporcionāli ir saņēmušas sievietes un cik - vīrieši? Tur patiešām ir ļoti maz sieviešu.

Madara: Savā izstādē mēs runājam par sievieti, kas teātra vidē bieži vien tiek apspiesta un ierobežota. Par to sievieti, kurai jāklausaš tādus viedokļos kā “sieviete nevar būt režisore” vai “ši profesija tev būs par smagu”, par to, kurā neklausās vai kuras viedokli neuztver nopietni tikai ārējā izskata vai balss tembra dēļ.

Katrīna: Viss ir labi līdz brīdim, kad tev palūdz uztaisīt kafiju.

Elizabete: Kādai tai lomai būtu jābūt?

Katrīna: Tādai pašai kā vīrietim, kā cilvēkam.

Pēkšņa durvju klauzdoņa pārtrauc sarunu, jo, izdzirdot jautājumu, no bēniņiem nokāpj ceturtā 4K dalībniece

Ieva: Aktieris ir tas, kurš tur paceltu spoguļi pret skatītāju. Tātad teātris būtu sabiedrības spoguļis.

Man šķiet, ka tādai arī ir jābūt tai lomai. Ja mēs paskatāmies uz sabiedrību šodien, tad sievietē jau daudz vairāk pierāda, ka viņa ir līdzvērtīga konkurente visdažādākajās jomās vīrietim. Tik daudz tam arī vajadzētu būt – līdzvērtīgām iespējām. Tas jāpieņem skatītājam, un arī pašam teātra mājas iedzīvotājam jāatmet iemācītie stereotipi – kurš dara kādu darbu teātrī. Tāpēc jau ir tas ironiskais nosaukums izstādei – par *īpašajām vajadzībām*... Tas arī ir par to, ka sievietē nav labāka par vīrieti vai vīrietis – labāks par sievieti.

E: Kad tiek runāts par sievietes lomu, nākas atzīt, ka tā ir mākslīgi radīta. Vai šīm lomām vispār vajadzētu pastāvēt?

M: Ja tu gribi daudz sasniegt, tas tev prasa ne gluži tēlošanu, bet attiecīgu izturēšanos vai attiecīgas īpašības. Un tā ir arī teātrī.

A: Man jau liekas, ka mūsdienās, protams, nevajadzētu. Tas ir kaut kāds vecs, konservatīvs sūds, kas vienkārši ir tāda programmatiska domāšana. Loģiski, ka no nekā nekas nerodas. Tas, ka tagad ir mazāka sieviešu loma šajā jomā, nozīmē, ka līdz šim izglītībā viņas nav uztvertas kā vienlīdzīgas.

K: Vēsturiski sievietes pievērsa uzmanību publikai uz teātri, jo iepriekš, kad spēlēja tikai vīrieši, skatītāju nebija tik daudz. Sievietes sāka ar burllesku un visi *panesās*.

E: Ko jūs atbildētu tiem, kas aizstāv tādu uzskatu, ka sievietē nav radīta, lai nodarbotos ar teātri?

M: Es teiktu – tas nozīmē, ka tā cilvēka uzskats ir ļoti

novecojis. Sieviete, ko patentēja pagājušajā gadsimtā, kas ne uz ko vairāk nav spējīga kā visu dienu tīrīt māju un sagaidīt savu vīru mājās ar vakariņām, ir pagātne. Tādu sieviešu mūsdienās ir ļoti maz. Es piekritu, ka ir sievietes, kas nav domātas teātrim, bet tās noteikti nav visas.

I: Es gribētu teikt visiem šiem cilvēkiem, ka viņiem vispirms vajadzētu beigt savus faktus *izrakt* no reliģijas grāmatām, otrs – šādiem spriedumiem, manuprāt, trūkst leģitīmu faktu, savukārt emocionālu viedokļu ir par daudz. Vajag uzdot jautājumu – kāpēc tu tā domā? Vai tas ir tevis pieņemts un izpētīts lēmums vai tā ir iemācīta dogma?

A: Es domāju, ka viņi nav satikuši tādas sievietes. Man ir foršas trīs kursabiedrenes. Tas būtu tāds genocīds, kaut kāds noziegums, ja viņas netiktu pie *šprīces*, ja viņas netiktu pie reālas savas profesijas darbības tāpēc, ka viņas ir sievietes. Pat tādās stereotipiski tehniskās lietās meitenes nerēķinās, ka mums kursā ir Andris - kāds, kurš varētu mums visas lielās, smagās gleznas sanēsāt, vai kāds, kurš varētu drošsirdīgi uzkāpt uz trepēm trīs metru augstumā un kaut ko izdarīt ar elektrību.

K: Man šķiet, ir stulbi izdomāt, ar ko vajadzētu nodarboties, balstoties uz kāda cilvēka dzimumu.

E: Pārskatot latviešu teātra vēsturi, jāatzīst – vairākumam sieviešu tiek piedēvēta tieši milētājas loma uz skatuves un, līdz ar to, arī teātra aizkulisēs.

M: Teātris tādā ziņā noteikti ir mainījies. Šobrīd sieviete uz skatuves ir kas daudz vairāk par milētāju.

I: Es domāju, ka milēt ir katra adekvāta cilvēka iekšējā vajadzība. Vai sievietei būtu jābūt uz teātra skatuves šīs te vajadzība simbolam? Nē! Kāpēc? Tas var būt arī vīrietis, tas var būt arī krēsls, tas var būt jebkas cits. Tās ir kaut kādas tiešām aizvēsturiskas laikmeta *atraugas*.

E: No jūsu priekšgājējām – latviešu māksliniecēm – jābūt tādām, kas iedvesmoja par šo tēmu domāt.

K: Šai izstādei konkrēti mani iedvesmoja Ditas Lūriņas balss *Drogas*.

M: Mani iedvesmoja man pazīstamas sievietes, kuras ir sākušas darboties teātra vidē.

E: Tie bija pozitīvie piemēri vai tevi māca žēlums par to, ka viņas netiek novērtētas?

M: Nevis žēlums, tādas dusmas vairāk, bet nevis par to, ka viņas netiek novērtētas (viņas tiek, turklāt – augsti!) tikai šķiet, ka viņām šis ceļš teātrī ir pilnāks šķēršļiem sava dzimuma dēļ, kas ir netaisnīgi.

I: Mani iedvesmoja manas kursabiedrenes – Madara un Katrīna. Es iedvesmojos no mākslinieka, nešķirojot viņu pēc dzimuma. Ja jāizdala sievietes, tad noteikti – Monika Pormale tiešām ir ļoti pārlicenoša māksliniece, kas ar savu darbību neprasa komentārus. Man ir arī brīnišķīga sadarbība bijusi ar Ingu Tropu. Viņa tiešām ir pilnvērtīga režisore, pilnvērtīga māksliniece, tam nav vispār nekāda sakara ar viņas dzimumu. Vairāk mani iedvesmo dzīve, cilvēki un garīgās prakses.

A: Tad, protams, arī Māra Ķimele kā simbols – sieviete-režisore, kas sludina, ka sieviete nevar būt režisore. Iespējams, ka tas jāsaprot tā, ka sieviete kā māte un sieva tādā klasiskajā dzimumu lomā sadalījumā nevar to apvienot ar režisores darbu teātrī. Ar to, ko viņa ir izdarījusi, viņa iedvesmo mūs.

E: Bet ja jau viņas – Monika Pormale un Māra Ķimele – ir iedvesmojušas, tad tas liecina par pozitīvām tendencēm. Kāpēc par šo problēmu vēl runāt?

A: Tas ir no padomju posma un gadiem pēc tam – izglītības sistēmā. Ja kaut vai scenogrāfos atnāk uz iestāžeksāmeņiem desmit meitenes un trīs puīši, tad uz tiem trim puīšiem skatās kā uz iespējamākiem kandidātiem, jo viņi ir puīši. Arī teātrī aktieros, piemēram, puīšiem ir vieglāk tikt. Tur gan ir, piemēram, vairāk lomu sarakstītas priekš vīriešu

tēliem, bet tas nozīmē, ka vīriešiem centrālā loma ir kaut kas vēsturiski izveidojies. Un mēs šo izstādi veidojam ar domu par *reality check*, ka šodien varētu nebūt tāds sadalījums.

Ieilgušajā vakarā, kas minūti atpakaļ sita pusnakti, visi iepriekš minētie attopas tur pat pirmā stāva ekspozīcijas ielenkti. Vienīgās degošās lampas gaisma sāk raustīties
K: Andri, atnesīsi, lūdzu, mums visām kafiju? Es tikmēr drošsirdīgi uzkāpšu uz trepēm un nomainīšu spuldzīti.

[turpinājums sekos...](#)